

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2023.5.5>**Тетяна КОРНЯКОВА**

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного і кримінального права, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, просп. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна, 49010

ORCID: 0000-0001-5993-0745

Tetiana KORNIKOVA

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor at the Department of Administrative and Criminal Law, Oles Honchar Dnipro National University, 72, Naharina Ave, Dnipro, Ukraine, 49010

ORCID: 0000-0001-5993-0745

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕАГУВАННЯ НА ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

LEGAL REGULATION OF RESPONSE TO OFFENSES AND EVENTS IN THE CONTEXT OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

Стаття аналізує правове регулювання діяльності Національної поліції України у контексті реагування на правопорушення та події під час воєнного стану. Зокрема, стаття розглядає розширення повноважень поліції під час воєнного стану, включаючи можливість виконання службових обов'язків у цивільній формі одягу та застосування технічних засобів для забезпечення безпеки. Автори обговорюють особливості діяльності поліції під час комендантської години, вказуючи на важливість контролю за дотриманням громадянами встановлених обмежень. Завдяки цьому аналізу стаття робить висновок про необхідність комплексного підходу до правового регулювання діяльності поліції в умовах воєнного стану, що сприяє ефективному забезпеченню громадського порядку та безпеки громадян. Стаття також розглядає вплив воєнного стану на повноваження поліції та процедури їх виконання. Вона обговорює можливість залучення поліцейських до здійснення заходів з підтримання публічного порядку та безпеки, зокрема патрулювання та контроль за дотриманням комендантської години. На основі аналізу законодавчих актів та правил, стаття наголошує на важливості збалансованого підходу до виконання завдань поліції під час воєнного стану з урахуванням захисту прав та свобод громадян. Висновки цієї роботи мають значення для практичної діяльності правоохоронних органів в умовах кризових ситуацій та сприяють подальшій розробці та вдосконаленню нормативно-правової бази в галузі правопорядку та безпеки. Крім того, стаття аналізує можливості поліції у контексті воєнного стану, зокрема, її роль у підтриманні громадського порядку та безпеки під час комендантської години. Зазначається, що аналіз законодавчих норм, які регулюють діяльність поліції в умовах воєнного стану, є важливим для забезпечення ефективності правоохоронних органів та захисту прав і свобод громадян. Надаються рекомендації по покращенню ефективності реагування на правопорушення поліцією. Результати дослідження можуть бути корисними для практичного застосування правових норм у кризових ситуаціях та сприяти подальшому розвитку системи правопорядку в Україні.

Ключові слова: правове регулювання, правопорушення, Національна поліція України, громадський порядок, законодавство, захист прав громадян.

The article analyzes the legal regulation of the National Police of Ukraine in the context of response to offenses and events during martial law. In particular, the article examines the expansion of police powers during martial law, including the possibility of performing official duties in civilian clothes and the use of technical means to ensure security. The authors discuss the peculiarities of police activities during the curfew, pointing out the importance of monitoring citizens' compliance with the established restrictions. Based on this analysis, the article concludes that a comprehensive approach to the legal regulation of police activities under martial law is needed to ensure effective public order and security of citizens. The article also examines the impact of martial law on police powers and procedures for their exercise. It discusses the possibility of involving police officers in public order and security measures, including patrolling and monitoring compliance with curfews. Based on the analysis of legislative acts and regulations, the article emphasizes the importance of a balanced approach to the performance of police tasks during martial law, taking into account the protection of the rights and freedoms of citizens. The conclusions of this work are important for the practical activities of law enforcement agencies in crisis situations and contribute to the further development and improvement of the legal framework in the field of law and order and security. In addition, the article analyzes the capabilities of the police in the context of martial law, in particular, its role in maintaining public order and security during the curfew. It is noted that an analysis of the legislative provisions governing the activities of the police under martial law is important for ensuring the effectiveness of law enforcement agencies and protecting the rights and freedoms of citizens. Recommendations are made to improve the effectiveness of police

response to offenses. The results of the study may be useful for the practical application of legal norms in crisis situations and contribute to the further development of the law enforcement system in Ukraine.

Key words: legal regulation, offenses, National Police of Ukraine, public order, legislation, protection of citizens' rights.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство стикається з численними викликами у сфері забезпечення публічної безпеки, що вимагає від правоохоронних органів, зокрема від Національної поліції України, не лише високої ефективності реагування на правопорушення та інші події, але й адаптації до швидкозмінних умов діяльності. В цьому контексті правове регулювання діяльності поліції відіграє ключову роль, оскільки встановлює рамки повноважень, методи реагування та засади взаємодії з громадянським суспільством. Актуальність теми дослідження обумовлена зростаючими вимогами до якості та ефективності діяльності поліції, що вимагає постійного аналізу та оновлення правової бази, тим паче при умовах сьогодення в умовах російської агресії та воєнного стану. Нормативно-правове забезпечення не тільки визначає механізми реагування на правопорушення, але й закладає основу для захисту прав і свобод громадян, що є фундаментальним принципом демократичної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд вчених вивчає організацію та роботу правоохоронних органів, включаючи Н.М. Бакаянова, К.С. Бельського, О.Ф. Кобзаря та інших. Однак, реформи в цій галузі призвели до змін у нормативно-правовому середовищі та організації функціонування. Дослідження показують, що діяльність правоохоронних підрозділів розглядається різними науковцями, такими як І.І. Баєв, М.М. Білоусов та інші. Проблеми ефективності Національної поліції залишаються актуальними і вивчаються в роботах таких авторів, як Яновська О.Г., Антонюк О.І., Бандурка О.М. та інші. Ця проблема має велике значення для практичних аспектів правової діяльності і залишається предметом широкого обговорення в наукових колах. Дослідники продовжують аналізувати ефективність Національної поліції та розробляти рекомендації для її покращення, враховуючи сучасні виклики та потреби суспільства.

Мета. Метою даного дослідження є всебічний аналіз правового регулювання діяльності Національної поліції України у контексті реагування на правопорушення та інші події, що стосуються публічної безпеки. Дослідження спрямоване на виявлення існуючих проблем та викликів у цій сфері, а також на розробку конкретних рекомендацій з удосконалення нормативно-правової бази.

Виклад основного матеріалу. Історія правоохоронних органів України налічує багато десятиліть розвитку та трансформацій. Події, що відбулися після 2014 року, стали каталізатором для глибоких реформ в системі внутрішніх справ, зокрема у сфері правоохоронної діяльності. До 2014 року правоохоронна система України базувалася на радянських принципах та моделях, що значною мірою відображалося на методах роботи та структурі органів внутрішніх справ. Розвиток правових норм, які регулювали діяльність міліції, йшов паралельно з політичними та соціальними змінами в країні, але часто залишався недостатнім для відповіді на сучасні виклики [3, с. 140].

Закон України «Про Національну поліцію», прийнятий у 2015 році, став віхою у реформуванні правоохоронної системи. Він визначив структуру, основні завдання, права та обов'язки поліції, заклав фундамент для нових принципів роботи, заснованих на повазі до прав людини та ефективності. Перехід від міліції до поліції ознаменувався не лише зміною назви, а й кардинальним переглядом підходів до правоохоронної діяльності. Створення патрульної поліції, яка стала «обличчям» реформ, демонструє зміщення акцентів на сервісну модель взаємодії з громадянами [1, с. 175]. Прозорість при відборі кадрів, нові стандарти навчання, зосередженість на правах людини та використання сучасних технологій стали ключовими елементами реформ. Це дозволило не лише підвищити довіру населення до поліції, а й зробити її діяльність більш ефективною. Незважаючи на значний прогрес, реформа поліції стикається з викликами, серед яких корупція, необхідність подальшого підвищення професійності та адаптація до умов військової агресії.

Сучасний етап розвитку українського суспільства вимагає від правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України, підвищення ефективності реагування на правопорушення. Ефективне правове регулювання є ключовим фактором у забезпеченні правопорядку та безпеки громадян. Мета цієї статті полягає в аналізі існуючого правового регулювання та визначенні шляхів його оптимізації.

Національна поліція України – це важливий орган виконавчої влади, що відноситься до сектору безпеки і оборони. Вона діє відповідно до Закону України «Про Національну поліцію»

і є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує громадську безпеку і порядок, захищає права та свободи людини, інтереси суспільства і держави, протидіє злочинності, а також надає допомогу особам, що її потребують через особисті, економічні, соціальні причини або внаслідок надзвичайних ситуацій.

Національна поліція України є ключовим суб'єктом поліцейської діяльності і відповідно забезпечує публічну безпеку і порядок [6], оскільки: 1) Це центральний орган виконавчої влади, створений для надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки й порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод громадян, надання допомоги особам, які її потребують. 2) Національна поліція відповідає потребам суспільства, а головним показником її успішності є рівень довіри громадян до поліцейських органів. 3) Поліцейські мають право вживати заходів адміністративного примусу та нагляду відповідно до законодавства України. 4) Поліція має виключне право застосовувати спеціальні заходи примусу, включаючи використання фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. 5) Діяльність Національної поліції є професійною і здійснюється особами з відповідними компетенціями у сфері охорони та захисту прав і свобод громадян.

Додатково, у зв'язку з тим, що гарантування публічної безпеки та порядку є однією з ключових мет поліції, необхідно уточнити тлумачення цих понять. По-перше, слід зауважити, що в законодавстві часто використовуються терміни «громадський порядок» та «громадська безпека» разом із «публічна безпека і порядок», які зазвичай розглядаються як синоніми. Оскільки точного юридичного визначення цих термінів немає, пропонується використовувати визначення, які подані у навчальному посібнику «Поліцейська (адміністративна) діяльність», і розуміти їх так: «Публічна безпека» означає рівень захищеності інтересів особи, суспільства і держави від соціально небезпечних дій та негативного впливу надзвичайних обставин, таких як криміногенні умови, стихійні лиха, катастрофи, аварії та епідемії. «Публічний порядок» – це система суспільних відносин, що регулюється правовими та соціальними нормами, і забезпечує захист прав і свобод громадян, їхнє життя і здоров'я, шанобливе ставлення до гідності та правил суспільної моралі.

Додатково О.М. Швець, на основі аналізу законодавства та наукових досліджень, вказує на основні характеристики стану «публічна безпека та порядок»: захищеність життєво важливих інтересів суспільства та

особи; відсутність страху й почуття безпеки стосовно різних загроз; гарантований державний захист від порушень публічної безпеки та порядку.

Національна поліція відіграє ключову роль у забезпеченні публічної безпеки і порядку, як у мирний час, так і в умовах воєнного стану, що обумовлено її призначенням та відображено у завданнях, передбачених законом, які викладені у статті 2 Закону «Про Національну поліцію» і відображаються у визначенні поліції. Це також чітко відображається у положеннях статті 23 Закону «Про Національну поліцію» [5], яка визначає перелік повноважень, які має поліція і який був розширений Законом «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, зокрема під час дії воєнного стану. Умови організації діяльності органів внутрішніх справ, до яких входить і поліція, щодо забезпечення громадського порядку у воєнний період визначаються чинним законодавством і залежать від обставин, поставлених завдань та стану оперативної обстановки. Однак, згідно з положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану», у період дії воєнного стану повноваження Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Національного банку України, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, судів, органів прокуратури, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудового розслідування, розвідувальних органів та органів, підрозділів яких здійснюють контррозвідувальну діяльність, не припиняються, отже, повноваження поліції залишаються незмінними [2, с. 65]. Проте у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану на території України їх було розширено і доповнено такими [4]:

- здійснення прийому екстрених викликів за скороченим номером 102;
- отримання безоплатної інформації від державних органів, органів місцевого самоврядування, державних підприємств за письмовим запитом поліції;
- конвоювання осіб, затриманих або засуджених, а також охорона їх у залі суду;
- розмінування вибухонебезпечних предметів;
- техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події та проведення спеціальних вибухотехнічних робіт.

Додатковий аспект включає можливість виконання поліцейськими службових обов'язків у цивільному одязі. Згідно з дію-

чими правилами, поліцейські, які перебувають на службі, повинні мати при собі спеціальний жетон, і вони не мають права знімати або приховувати його, коли несуть службу у формі. Проте в умовах воєнного стану поліцейським, які виконують службові обов'язки у цивільному одязі, дозволяється діяти без жетона, якщо його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих дій, виконанню завдань у режимі секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану.

Крім того, під час воєнного стану поліцейські можуть не носити ідентифікаційний номер на засобах індивідуального захисту.

Згідно зі статтею 40 Закону «Про Національну поліцію», поліція має право застосувати різноманітні технічні засоби та програмне забезпечення для виконання своїх завдань та повноважень, визначених законом. Ці засоби включають фото- і відеотехніку, техніку для автоматичного реєстрування, засоби для виявлення та фіксації порушень, а також технічні засоби для виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз, безпілотні літальні апарати та інше спеціалізоване обладнання.

У інших сферах своєї діяльності Національна поліція України розвиває співпрацю з Європейським поліцейським офісом (Європол) та виконує обов'язки Національного контактного пункту між Україною та Європол, а також здійснює збір біометричних даних осіб відповідно до закону [7].

Додатково, під час воєнного стану поліцейські призначаються для здійснення функцій з підтримання публічної безпеки і порядку під час дії комендантської години. Ці дії відбуваються відповідно до Порядку здійснення заходів під час введення комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування в окремих місцевостях, де оголошено воєнний стан, що затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 року № 573. У рамках цього порядку поліцейські можуть: 1) бути включені до складу комендатури; 2) залучатися до збереження публічної безпеки і порядку та вживання заходів для дотримання комендантської години на блокпостах; 3) проводити контроль за дотриманням комендантської години та режиму світломаскування як члени патрулів, підпорядкованих коменданту; 4) продовжу-

вати виконання своїх завдань згідно з призначенням і характером їхньої діяльності.

На основі аналізу конкретних випадків реагування можна виділити кілька ключових аспектів, що впливають на ефективність діяльності поліції. Важливим показником ефективності є час, що затрачається поліцією на реагування на повідомлення про правопорушення. Слідкування за встановленими процедурами реагування та розслідування є вирішальним для забезпечення прав та свобод громадян. Застосування сучасних технологій значно підвищує ефективність діяльності поліції, зокрема у сферах збору доказів та аналізу інформації.

Практичний аспект також виявляє ряд проблем та викликів: відсутність необхідного обладнання та технологій ускладнює ефективне реагування на деякі види правопорушень; потреба у постійному професійному розвитку та навчанні поліцейських для адаптації до змінюваних умов та нових викликів; необхідність покращення механізмів спілкування та взаємодії з громадянами для підвищення довіри до поліції.

Вивчення досвіду країн з розвинутою системою правопорядку, таких як США, Канада, країни Європейського Союзу, виявляє кілька ключових елементів, що сприяють ефективності поліцейської діяльності:

1. Оновлення нормативно-правової бази. Адаптація законодавства до сучасних викликів та потреб поліції.

2. Впровадження новітніх технологій. Застосування інноваційних технологічних рішень для оптимізації процесів реагування та розслідування.

3. Посилення взаємодії з громадськістю. Розвиток відкритих комунікаційних каналів та залучення громадян до процесів забезпечення публічної безпеки.

Висновки. Правове регулювання реагування на правопорушення та події в контексті діяльності Національної поліції України має комплексний характер і враховує різноманітні ситуації, зокрема в умовах воєнного стану. Поліцейські в цих умовах здійснюють широкий спектр заходів з метою забезпечення публічної безпеки і порядку, включаючи патрулювання, контроль за дотриманням комендантської години, роботу на блокпостах та виконання інших повноважень відповідно до вимог законодавства. Застосування технічних засобів і програмного забезпечення також сприяє ефективнішій роботі поліції в умовах воєнного стану. Такий підхід до правового регулювання дозволяє забезпечувати ефективну та безпечну діяльність поліції в умовах

кризових ситуацій. Отже, зазначений вище аналіз вказує на важливість комплексного підходу до правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану. Враховуючи особливості такого періоду, законодавство передбачає розширення повноважень поліції, включаючи можливість виконання службових обов'язків у цивільній формі одягу та застосування тех-

нічних засобів для забезпечення безпеки та контролю над ситуацією. Поліцейські, діючи в рамках встановлених норм та процедур, забезпечують публічний порядок і безпеку громадян, незважаючи на складні умови. Такий підхід сприяє ефективному функціонуванню поліції та забезпечує виконання її завдань у воєнний період з врахуванням вимог законодавства та особливостей ситуації.

Література:

1. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. І. Безпалової; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава, К. Л. Бугайчук та ін. ; передм. О. І. Безпалової]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 468 с.
2. Ковалів М. В., Іваха В.О. Діяльність органів внутрішніх справ в умовах воєнного стану. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 65-70.
3. Охріменко І. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 11. С. 139–144.
4. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text>
5. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/paran5#n5>
6. Про правовий режим воєнного стану: закон України від 12.05.2015 року № 389-VIII VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.
7. Турбал А. Є., Шпиталенко Г. А. Особливості роботи Національної поліції України в умовах воєнного стану. Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття: матеріали міжнар.наук.-практ. конф.: у 2 т. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 211.
8. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

References:

1. Bezpalova, O. I. (Ed.). (2021). *Administrativno-yurysdyksiina diialnist Natsionalnoi politsii Ukrainy: navch. posib.* [Administrative-jurisdictional activities of the National Police of Ukraine: A textbook] (O. V. Dzhafarova, S. O. Shatrava, K. L. Buhachuk, et al.). Kharkiv, Ukraine: KhNUVS. [in Ukrainian].
2. Kovaliv, M. V., & Ivakha, V. O. (2016). *Diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav v umovakh viiennoho stanu* [Activities of the internal affairs bodies under martial law]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. Serii: Yurydychni nauky, (837), 65-70. [in Ukrainian].
3. Okhrimenko, I. (2016). *Otsinka efektyvnosti diialnosti orhaniv i pidrozdiliv Natsionalnoi politsii Ukrainy: pohliad na problemu* [Assessment of the effectiveness of the activities of the bodies and units of the National Police of Ukraine: A look at the problem]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, (11), 139-144. [in Ukrainian].
4. *Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do zakoniv Ukrainy «Pro Natsionalnu politsiiu» ta «Pro Dyscyplinarnyi statut Natsionalnoi politsii Ukrainy» z metoiu optymizatsii diialnosti politsii, u tomu chysli pid chas dii viiennoho stanu* [On amendments to the laws of Ukraine «On the National Police» and «On the Disciplinary Statute of the National Police of Ukraine» with the aim of optimizing police activities, including during martial law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> [in Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy Pro Natsionalnu politsiiu* [About the National Police]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19/paran5#n5> [in Ukrainian].
6. *Zakon Ukrainy Pro pravovyi rezhym viiennoho stanu* [On the legal regime of martial law]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> [in Ukrainian].
7. Turbal, A. Ye., & Shpitalenko, H. A. (2022). *Osoblyvosti roboty Natsionalnoi politsii Ukrainy v umovakh viiennoho stanu* [Features of the work of the National Police of Ukraine under martial law]. In *Yevropeiskyi vybir Ukrainy, rozvytok nauky ta natsionalna bezpeka v realiiakh mashtabnoi viiskovoi ahresii ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia* [European choice of Ukraine, development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the XXI century] (Vol. 2, pp. 211). Odessa, Ukraine: Helvetika. [in Ukrainian].
8. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].